

*МАХОВА Лілія Олексіївна,
асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права,
ДВНЗ «Національний гірничий університет»*

МЕЖІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Враховуючи позитивний досвід розвинених країн світу, таких як Англія, США, Німеччина, необхідним елементом сучасних правових систем, який свідчить про розвиток демократичних інститутів в державі, - є застосування альтернативних способів вирішення спорів, щільне місце серед яких посідає медіація.

Даний інститут полягає у неформалізованій, але чітко структурованій процедурі вирішення спору за участі нейтрального посередника (медіатора), який підтримує сторони у досягненні ними консенсусу. Медіатори покликанні сприяти контрагентам у зустрічній активній поведінці для усвідомлення спільного значення проблеми, у бажанні працювати в напрямку пошуку оптимальних шляхів її вирішення.

Інститут «медіації» не замінює інші існуючі форми вирішення спорів, а доповнює їх з великою долею ефективності. Процедура медіації гнучка й неформалізована, тому її легко адаптувати до потреб сторін. Медіація не носить зобов'язального характеру: сторони за власним бажанням здатні на будь-якій стадії зупинитися.

Для медіації притаманний високий відсоток виконання угод, досягнутих у результаті її проведення. Це зумовлено тим, що сторони особисто беруть участь у пошуку оптимального рішення, яке враховує інтереси обох учасників спору. Сторони намагаються виконати рішення, на винахід якого ними були затрачені власні зусилля. Головною рисою медіації є зосередження уваги конфліктуючих передусім на своїх інтересах, а не на своїх позиціях. Відсутньою є стадія примусового виконання угоди, досягнутої в результаті альтернативного способу вирішення спору. У випадку відмови учасників виконувати досягнуту угоду, медіація вважається невдалою, і в такому разі можливе проведення повторної медіації, за умови згоди на це сторін, або передача справи на розгляд суду.

Ще однією вагомою перевагою, на відміну від формалізованого судового розгляду, є дотримання всіма учасниками процесу конфіденційності предмету обговорення. Учасники медіації підписують угоду про нерозголошення відомостей, одержаних у ході переговорів, оскільки не є винятковою ситуація, коли справа в майбутньому може бути передана на вирішення до суду внаслідок невдалої медіації.

Медіація, як шлях врегулювання конфліктної ситуації, виходить за рамки стриманої предметності спору, а зорієнтована ще й на задоволення економічних, фінансових та особистих інтересів сторін. Велика увага приділяється питанню комунікації та подальшого збереження партнерських взаємовідносин.

Сфера застосування медіації не обмежується певним видом конфліктів, її проведення, по суті, можливе майже у будь-яких спорах. Це і примирення потерпілого та правопорушника при вчиненні злочину невеликої тяжкості; і налагодження стосунків подружжя та встановлення нормальних взаємовідносин поза шлюбом; і добропорядне сусідство; і примирення роботодавця з робітником; і вирішення проблем відшкодування моральної та/або матеріальної шкоди. У галузі корпоративного управління – це може бути вирішення конфліктів між членами ради по встановленню меж між наглядом та управлінням, спори акціонерів та інвесторів, між компанією та посадовими особами. Медіація в адміністративних справах - це позасудова процедура з вирішення спору між органами державної влади чи місцевого самоврядування та приватними особами, яка спрямована на мирне вирішення публічно-правових спорів, налагодження діалогу між громадянами та органами влади, розвантаження адміністративних судів. Позитивна практика застосування медіації можлива і при вирішенні міжнародних конфліктів. Найявні приклади ефективного застосування медіації в політичній сфері, у сфері охорони навколишнього середовища, громадської ініціативи, в галузі економіки та управління, розміщення промислових підприємств, проектів дорожнього будівництва, утилізації відходів тощо. З вищевикладеного становиться зрозумілим, що застосування медіації не обмежується лише переліченими сегментами правового поля.

Світовий досвід позасудового врегулювання спору шляхом медіації свідчить, що альтернативний спосіб дає позитивний результат як для самих учасників конфлікту, так і для загальної справи збереження довгострокових зв'язків між суб'єктами права. Сторони самі між собою узгоджують, які питання, насамперед, морального, економічного та виробничого характеру, і в якому об'ємі, вони хочуть обговорити.

Однак, попри свої численні переваги, медіація залишається все ж таки не універсальним методом урегулювання конфліктних ситуацій. Кордони застосування медіації, можуть в певній мірі обмежуватися в наступних аспектах:

1. медіація неможлива у спорах, вирішення яких потребує створення прецеденту;
2. медіація не застосовується у випадках, коли одна із сторін прагне публічної реабілітації або ж вимагає незалежної (правової) оцінки спору;
3. процедура медіації не має застосовуватись у податкових, митних або владно – підпорядкованих адміністративних правовідносинах;
4. медіація не може бути застосована щодо окремих спорів між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень (врегулювання управлінських спорів фізичних та юридичних осіб із органами публічної влади в умовах нерівності правового статусу суб'єктів);
5. медіація не застосовується в окремих спорах щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму;

6. немедіабельними, тобто такими, які не можуть бути вирішені шляхом застосування медіації, є спори, учасниками яких можуть бути вищі органи державної влади та їх посадові особи: 1) при оскарженні актів, дій чи бездіяльності вищих органів державної влади та їх посадових осіб (Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Вищої Ради Юстиції, Центральної Виборчої Комісії, Національного Банку України тощо); 2) з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби (наприклад, звільнення Президентом України міністра Кабінету Міністрів України);
7. процедура медіації не застосовується щодо відповідальності органів місцевого самоврядування, держави за дії або бездіяльність при здійсненні владних повноважень;
8. медіація не застосовується до прав та обов'язків, щодо яких сторони не вільні самостійно приймати рішення згідно з чинним законодавством у відповідній сфері;
9. медіація не повинна застосовуватися до передконтрактних переговорів або процесів судового характеру, або до процесів, які адмініструються особами або органами, що видають офіційні рекомендації;
10. медіаційні норми не можуть поширюватися на механізми судових засобів примирення сторін (мирова угода).
11. медіація не може звужувати чи обмежувати права та свободи гарантовані Конституцією України тощо.

Сьогодні в Україні відсутнє законодавче регулювання використання методу медіації як альтернативного способу вирішення конфліктних ситуацій. Не регламентованість на державному рівні медіації значно ускладнює її застосування на практиці. Однак, Україна вже робить впевнені кроки на шляху впровадження та застосування даного методу. Існує проект Закону України про медіацію (реєстр. № 2480 від 27.03.2015р.), який розглянуто Комітетом з питань правової політики та правосуддя на своєму засіданні та направлено на доопрацювання, так як поданий до Верховної Ради України законопроект ще потребує включення в свій зміст певного механізму універсальності та максимальної адаптованості до різних правових галузей застосування. Метою законопроекту є запровадження на законодавчому рівні в нашій країні інституту медіації шляхом імплементації кращих європейських та світових стандартів медіації. Основним завданням зазначеного проекту Закону є визначення правових основ надання послуг медіації на професійних засадах, поширення практики мирного вирішення спорів не судовими методами з метою розвантаження судів та забезпечення збалансованих взаємовідносин між інститутом медіації та судовою системою.

Впровадженням на практиці прогресивного та ефективного методу альтернативного вирішення спорів в Україні вже займається низка громадських організацій, діяльність яких у цій сфері зводиться до створення груп медіації для розвитку дійсно дієвого способу вирішення конфліктів. Вони розробляють освітні програми з підготовки посередників у вирішенні спорів,

займаються просвітницькою діяльністю, видають навчальні посібники, проводять науково-методичні семінари, тренінги стосовно методики використання. Функціонують Регіональні групи медіації, які об'єдналися в Асоціацію груп медіації України та Український центр порозумінь. Український Центр Медіації (УЦМ), що створений при Києво-Могилянській Бізнес-Школі, діє у двох напрямках: навчання медіаторів (освітня сфера) і надання послуг незалежними медіаторами (практична діяльність).

Необхідність запровадження інституту медіації у вітчизняній системі права ґрунтується на позитивних результатах практики застосування інституту примирення в багатьох країнах світу, що свідчить про його ефективність. Крім того, це відповідатиме загальній позиції України щодо гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Медіація як процедура врегулювання спорів шляхом досягнення консенсусу/ Інститут законодавства ВРУ, Мюнхенський Інститут східноєвропейського права. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2011. – 236 с.
2. Боброва О.М, Горова А. О., Землянська В. В., Прокопенко Н. М. Відновне правосуддя. Особливості впровадження процедури медіації: європейський досвід. К.: Наш час, 2006. – С. – 164.
3. Леннуар Н.Н. Альтернативное разрешение споров: переговоры и медиация: Учеб.-метод. пособие. - СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского института права имени Принца П.Г. Ольденбургского, 2004. – 100 с.
4. Муза О. В. Деякі аспекти використання медіації в адміністративному судочинстві України / О. В. Муза // Університетські наукові записки. – 2011. – № 4. – С. 239–244.
5. Лиско А. Проблеми впровадження та проведення медіації в адміністративному судочинстві України / А. Лиско. – Режим доступу : www.gromada.lviv.ua/analytic/587.
6. Цыганков Э. М. Налоговые споры в процессе перезагрузки / Э. М. Цыганков // Налоговые споры. – 2006. – № 1. – С. 29–31.
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо досудового врегулювання спорів». – Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 33. – Ст. 427.
8. Рекомендація Ради Європи «Про медіацію в цивільних справах» R № (2002) 10.
9. Рекомендація Ради Європи «Про сімейну медіацію» R № (98) 1.
10. А. Горова «Проміжна оцінка розвитку центрів відновного правосуддя у громадах» // Відновне правосуддя в Україні. – № 1. – 2007. – С. 27–32.
11. Публікація адвоката О. Гойко в газеті “Юрист консультує”, 21/2010, 30.04.2010.
12. Публікація З. В. Красіловська, ОРІДУ НАДУ, м. Одеса // «Умови застосування медіації для врегулювання спорів із органами публічної влади: вітчизняний та зарубіжні аспекти», УДК 347.965.42
13. Стратій О.В. «Європейський досвід інституту «медіації» в кримінальних провадженнях»// Наше право №10, - 2014. - С. 196 – 202.
14. Єрмоєнко Г. Податкова медіація: досвід і перспективи впровадження./Г. Єрмоєнко, А. Заїченко // Юрист & Закон. – 2014.– № 25. – (27.06. – 03.07).